

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Studij: Pedagogija - povijest

Marko Damjanović

Tradicijski plesovi kao odgojni čimbenik adolescenata u Slavoniji

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2018.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju
Studij: Pedagogija - povijest

Marko Damjanović

Tradicijski plesovi kao odgojni čimbenik adolescenata u Slavoniji

Završni rad

Društvene znanosti, polje pedagogija, grana nacionalna povijest pedagogije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2018.

Sažetak

Narodna baština i tradicija važan su dio kulture svakog naroda. Tradicijski plesovi kao dio kulturno-folklornog nasljeđa imaju veliku ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta. Prenosanje tradicije na mlađe naraštaje pokazuje mladima koliku je važnost imala glazba i ples u životu svakog pa i njihovog naroda. Za ljude u Slavoniji pjesma je bila dio svakodnevnice, a svako društveno okupljanje bilo je popraćeno plesom u kolu. Glazba i ples nastajali su spontano, od dječje igre do pastirove pjesme. Sudjelovanje u folklornim grupama pozitivno djeluje na adolescente. Glazba i ples u folkloru razvijaju kod djece i mladih motoričke i ritamske sposobnosti. Tradicijski plesovi su nastajali u veselim okolnostima te mladi pomoću njih mogu steći znanja i vještine potrebne u društvenim odnosima. Analizom sadržaja i kritikom izvora i literature o tradicijskim plesovima u Slavoniji obrađena je tematika koja sadrži opis i pogodnosti tradicijskih plesova u odgoju djece i adolescenata.

Ključne riječi: folklor, glazba, kultura, narodna baština, slobodno vrijeme

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POVIJEST TRADICIJSKIH PLESOVA U SLAVONIJI.....	2
3. ADOLESCENCIJA I SLOBODNO VRIJEME.....	4
4. PLES U ODGOJU.....	6
5. DJEČJI FOLKLOR.....	8
5.1 Uspavanke i brojalice.....	9
5.2 Dječje igre.....	10
5.3 Djeca u slavonskim običajima.....	12
6. ADOLESCENTI I TRADICIJSKI PLESOVI.....	13
6.1 Uvježbavanje plesa.....	15
6.2 Tjelesna priprema.....	16
6.3 Narodni ples na sceni.....	17
6.4 Folklorne manifestacije u Slavoniji.....	18
7. ZAKLJUČAK.....	19
8. LITERATURA.....	20

1. UVOD

Ples kao umjetnost oplemenjuje čovjeka i dostupan mu je od najranije dobi. Djeca se uz ples igraju, razvijaju i usvajaju umjetničke vještine i kompetencije. Ples kao umjetnička forma ima svoju primjenu u odgojnom i obrazovnom djelovanju. Odgojna svrha plesa ostvaruje se unutar nacionalnog, socijalnog, estetskog i zdravstvenog odgoja. Tradicijski plesovi spajaju pozitivan utjecaj plesa na zdravlje i učenje o nacionalnoj i narodnoj kulturi. Ples pruža osvježanje u životu koji je pretrpan obavezama.

Cilj ovoga završnog rada je prikazati na teorijskoj razini tradicijske plesove u Slavoniji kao dio odgojnog utjecaja na djecu i adolescente, povijesnom retrospektivom ukazati na svrhu plesa u Slavoniji te indicirati na mogućnosti koje tradicijski plesovi pružaju mlađim generacijama. Unutar rada izlažu se pojmovi adolescencije i slobodnog vremena te oblici i načini današnjeg provođenja slobodnog vremena mladih. U ovom završnom radu opisuju se oblici kako djeca dolaze u kontakt s tradicijom i sadržajima koji pripadaju dječjem folkloru. Nadalje se pojašnjavaju načini djelovanja folklornih skupina te oblici uključivanja adolescenata u njihov rad. Opisan je rad voditelja folklorne skupine i metode koje koristi za pravilan zajednički rad sa članovima.

Završni rad se sastoji od pet cjelina. Prva cjelina se odnosi na povijest tradicijskih plesova u Slavoniji te ulogu plesa u životima žitelja Slavonije. U drugoj cjelini govori se o načinu provođenja slobodnog vremena adolescenata. Slijedeća cjelina sadrži pozitivne aspekte plesa te utjecaj plesa na osobu. Glavni dio rada nalazi se unutar četvrte i pete cjeline. Četvrta cjelina je podijeljena na četiri djela u kojima se opisuje dječji folklor. Peta cjelina je podijeljena na pet dijelova u kojima se govori o posebnostima tradicijskog plesa mladih. Zatim se opisuje rad folklornih skupina i proces uvježbavanja koreografija. Prikazani su zadaci članova folklornih skupina te uloga njihovih voditelja i koreografa. Na kraju rada su prikazane najpoznatije kulturno-folklorne manifestacije u Slavoniji.

2. POVIJEST TRADICIJSKIH PLESOVA U SLAVONIJI

Narodna baština i tradicija Slavonije određena je terminom *Šokadija*. Šokadiju nije moguće pronaći na zemljopisnim kartama, a njezina se geografska odrednica može vidjeti jedino u etnografskim izvorima ili književnim djelima iz 19. i 20. stoljeća. Upravo pisci s prostora nekadašnje Vojne granice donose šokačko nazivlje. Osim kao geografski pojam pod kojim se podrazumijeva prostor koji nastanjuju Šokci unutar Slavonije, Šokadija je vezana i uz ljudski faktor te označava skupinu Šokaca ili šokačko stanovništvo u cjelini. Pisci iz Slavonije opise o Šokadiji ostavljaju u okviru Vojne granice, odnosno u okviru područja 7. Brodske graničarske pješačke pukovnije. Tradicija u Slavoniji najbolje se može očitati u ljubavi prema narodnoj pjesmi, glazbi i plesu. Tambura je najomiljeniji instrument koji Šokce od davnina prati u kolo, svadbe i ostala okupljanja. Uz kolo, tamburu i pjesmu stanovnici prostora između Save i Drave žive oduvijek, a folklorna baština je nerazdvojni element života svakog slavonskog sela (Rem, Rem, 2009). Slavlje je dio svake kulture i narodne baštine, a slavlju pripadaju i djeca i odrasli. Od početka čovjekova postojanja ljudi su nalazili razloge za veselje. Slavili su blagdane, bogove, pobjedu i mir. Veselje s drugim zadovoljava potrebu za pripadanjem kako kod odraslih tako i kod djece. Čovjek se želi osjećati prihvaćenim, a to ostvaruje dijeleći veselje s drugima. Šokci su stvarali svoju kulturu veselja i odabirali su vlastite razloge za slavlje (Gabelica-Šupljika, Milanović, 1995).

Pjesme Slavonije nisu bile rezervirane samo za slavlje i veselje, nego su bile obilježje zajedničkih poslova. Kada dođe vrijeme za rad koji zahtjeva više ljudi tada se zove u *mobu*. Veći broj ljudi se okuplja najčešće zbog rada u polju, a često su u takvim trenucima nastajale podrugljive poskočice i pjesme najčešće upućene „gazdi“ imanja. „*Ako je post, kad je moba, rugaju se: Sazvo mobu na graovu čorbu!*“ (Lovretić, 1897, 298). Tradicijski plesovi seoskih zajednica su ostatak obrednih igara, koje su služile za zadovoljavanje čovjekovih socioloških i psihičkih potreba. Danas su obredne igre ostale u obliku očuvanja narodne baštine i kulture. Tradicijski plesovi mogu biti solistički, u paru te u obliku zatvorenog ili otvorenog kola. Diljem Europe poznati su plesovi s mačevima, a u Hrvatskoj je najpoznatija moreška. Ipak, Hrvatski plesni folklor obilježavaju zatvorena kola uz pratnju instrumenta, najčešće tambure, dvojnica ili gajdi. Narodni ples prikazuje grupno umjetničko izražavanje. Prirodnost pokreta i različitost obilježavaju narodni ples, a na vrijednosti najviše dobiva zbog svoje autentičnosti (Knežević, 2005). Društveni život u Slavoniji, ponajviše u graničarskim selima, obilježavale su obiteljske zadruge. Život u zadrugama se odvijao na temelju nepisanih pravila i zajedničke

ekonomije. Obiteljske zadruge su bile čuvari tradicije u kojima su roditelji živjeli sa sinovima i njihovim obiteljima. Šokci u zadrugama su bili poznati kao marljivi ljudi, a u Šokadiji se puno radilo. Zemlji se pridavala velika važnost, a iznimno se držalo do šuma i domaćih životinja, pogotovo konja.

Uz poštovanje prema prirodi dolazila je i dužnost za očuvanje raznolikih pučkih običaja. Često su običaji bili vezani uz poslove na selu poput oranja ili žetve. Obilježavali su se mnogi godišnji običaji vezani uz crkvene blagdane, a posebno je za selo bio važan crkveni *god* ili *kirbaj*. Ovaj blagdan je bio povezan s crkvenim svečanostima povodom obilježavanja određenog sveca i zaštitnika sela. Šokačka sela su u tim danima bila prikazana u najboljem svijetlu. Oblačilo se i pokazivalo najsvečanije ruho te su se predstavljali vrhunski tradicijski proizvodi. Za mlade je ovaj dan bio poseban jer je dolazilo do međusobnih druženja kod seoske crkve, a neizostavan dio druženja bilo je kolo popraćeno pjesmom i glazbom tradicijskih instrumenata (Gligorević, 2006). Ples je imao veliku životnu važnost i kod odabira bračnog druga. Sudionici u kolu su bili djevojke i mladići dozreli za brak, a plesalo se na raznim društvenim okupljanjima i neradnim danima (Čapo-Žmegač i sur., 1998). Nedjelja je bila dan za kolo pa su mladi nakon misnog slavlja ostajali pred crkvom kako bi se veselili i proveli neradni dan. Kolo predstavlja poseban oblik hrvatske plesne kulture, a do Drugog svjetskog rata je predstavljalo središte društvenog života. Uz tamburaše, kolo postaje jedan od simbola identiteta Slavonije (Vitez, Muraj, 2001). Djeca nisu plesala plesove odraslih jer nisu ni poznavala smisao plesa koji im je ujedno bio i pretežak. „*Dica se igraju na strani blizu roditelja. Roditelji paze na nji da se ne bi potukli. Pokazuju jim, kako će se igrati*“ (Lovretić, 1897, 470). Dječje igre i plesovi su se svodili na imitiranje pokreta odraslih s dozom imaginacije. Struktura koraka za djecu nije bila važna te su se prepuštali vlastitim plesnim kreacijama. Tijekom 18. i 19. stoljeća ples je u gradovima bio važan dio društvenog života. Otvarane su brojne plesne škole, a učitelji plesa su sa strogoćom obučavali mladež. Gradsko stanovništvo je najviše bilo zainteresirano za valcer, polku, kvadrilu itd. (Knežević, 2005).

3. ADOLESCENCIJA I SLOBODNO VRIJEME

Najjednostavnija definicija adolescencije bila bi odrastanje i sazrijevanje čovjeka. Ovaj pojam označava prijelaz iz djetinjstva u svijet odraslih, a adolescencija uobičajeno traje od petnaeste do dvadesete godine. U ovom razdoblju dolazi do učvršćivanja mentalnog života, pojavljuju se nove ideje i razmišljanja. Mladi čovjek u ovome razdoblju mentalno sazrijeva, a razvija se samostalnost, osobnost, samopoštovanje i povjerenje. U adolescenciju je uključen proces spolnog i tjelesnog sazrijevanja koji se naziva pubertet. Tijekom adolescencije dolazi do mnogih promjena i u društvenom životu pojedinca. Razdoblje adolescencije je uvijek bilo komplicirano, no u suvremenom svijetu postaje još kompliciranije. U modernom društvu adolescenti odrastaju uz internet, snažnu globalizaciju i komercijalizaciju. Ova nova iskustva stvaraju posebnu generaciju koja je doživjela uvećanu odgovornost. Nerijetko su adolescenti prisiljeni sami organizirati svoje slobodno vrijeme koje često provode uz suvremene medije.

Mladi ljudi danas prikupljaju i upijaju veću količinu znanja u ranijoj dobi nego njihovi roditelji. Već 50-ih godina prošloga stoljeća su se mogle vidjeti promjene u društvu koje su djelovale na odrastanje. Pojavljuje se misao da djetinjstvo polagano nestaje. Društvene promjene nameću novi način života u obitelji. Sve češća je pojava permisivnog roditeljskog odgoja, a djeca se u sve ranijoj dobi susreću s neprimjerenim sadržajem iz svijeta odraslih. Pojavom elektroničkih medija djetinjstvo više nije otkrivanje tajni. Mediji otkrivaju sve, tajne više ne postoje. Ne postoji više dječja znatiželja koja je zamijenjena arogancijom, a odgovor se dobiva prije nego što je postavljeno pitanje (Car, 2013).

Adolescent nije dijete, ali još uvijek nije ni odrasla osoba. U ovom periodu života mladi se često izgube i troše svoje slobodno vrijeme na negativne aspekte života. Brze mentalne ili fizičke promjene dezorijentiraju mladu osobu. Povučena i smirena djeca mogu postati svadljiva i arogantna ili obrnuto. Često dolazi i do sukoba s roditeljima i obitelji. Unutar vremena adolescencije kreće i proces formiranja ličnosti. Ovaj proces se može vidjeti u najjednostavnijim primjerima kao što su odabir odjeće te glazbe, a zatim na razvijanju stavova i ideja.

Obitelji i vršnjaci spadaju u važne čimbenike koji utječu na način iskorištavanja slobodnog vremena. U obitelji dijete stječe prva znanja, navike te usvaja norme ponašanja. Iz obitelji dijete nosi sa sobom prva shvaćanja o uspjehu, kompeticiji, o samome sebi te svijetu oko njega. Kako u adolescenciji mladi pokušavaju steći neovisnost, tako u njihovom

slobodnom vremenu sve veću ulogu preuzimaju vršnjaci. Adolescent u vršnjačkoj grupi pokušava pronaći sebe, odnosno mjesto gdje pripada. Mladi ljudi će birati onu aktivnost u slobodnom vremenu koju je nametnula grupa vršnjaka. U slobodnom vremenu adolescenta pojavljuju se pozitivni i negativni utjecaji vršnjaka. Slobodno vrijeme je poseban fenomen modernoga doba koji sve više utječe na odgoj djece i mladih (Đuranović, 2012). Osoba u slobodnom vremenu upoznaje samu sebe, pronalazi interes za aktivnosti koje obavlja dobrovoljno. Za razumijevanje slobodnog vremena mladih potrebno je ustanoviti pojmove ponašanja, motivacije te životne stilove mladih. Ponašanje se odnosi na reakciju osobe na svijet oko sebe. Motivacija ovisi o pojedinačnoj procjeni rezultata aktivnosti. Što je veća vjerojatnost da će se steći određena nagrada ili dobitak veća je i motivacija (Mlinarević, 2004).

Na ponašanje i motivaciju utječu različiti čimbenici među njima je i akademski uspjeh. Neuspjeh u školi prikazuje osobit izvor stresa kod srednjoškolaca. Često je kod adolescenata najveći izvor stresa vezan uz školu. Stres za sobom povlači i način suočavanja s njim. Mladi koji koriste pozitivne strategije suočavanja sa stresom pronašli su razlog za učenje te su posebno motivirani. Upravo nedostatak slobodnog vremena dovodi do značajnog povećanja razine stresa. Previše slobodnog vremena može biti jednako opasno kao i njegov manjak. Dosada u slobodnom vremenu povezana je uz devijantne aktivnosti, a najčešće je to upotreba opojnih sredstava. Upravo se zbog želje za sprječavanjem neprimjerenog ponašanja u slobodnom vremenu teži njegovom što boljem organiziranju (Anić, Bradar, 2007).

Slobodno vrijeme otvara razne mogućnosti za stvaralački i kulturni razvoj ličnosti. Odgojno-obrazovni sustav teži da se slobodno vrijeme što bolje organizira unutar izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. U školi se djeci i mladima savjetuje da dio slobodnog vremena iskoriste za bavljenje korisnim i zanimljivim aktivnostima iz područja glazbe, plesa, sporta i sl. Bavljenje određenom vrstom aktivnosti u slobodnom vremenu indicira blizak odnos pojedinca s tom djelatnošću. Ovakve aktivnosti su odabrane na osnovi interesa i odvijaju se slobodno, bez prisile. One mogu biti raznovrsne, primjerice aktivnosti u području ekološke i tjelesno zdravstvene kulture ili aktivnosti u području tradicijske kulture. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti predstavljaju mladima idealno mjesto za provođenje postavljenih ciljeva u sklopu slobodnog vremena (Proleta Svalina, 2011). Poznatije izvannastavne ili izvanškolske aktivnosti uključuju glazbu i ples. Glazbena umjetnost omogućuje kritičko i estetsko promišljanje, a potiče i stvaralaštvo. Glazba u nižim razredima osnovne škole omogućuje snažno poticanje pozitivnih emocija i osjećaja zajedništva. Ona pomaže u izgradnji kulture nenasilja među školskom djecom. U izvannastavnim glazbenim

aktivnostima mogu sudjelovati učenici različite dobi. Svi oni surađuju i stvaraju nova prijateljstva. Odgojno-obrazovne ustanove nude raznolikost kada su u pitanju glazbene izvannastavne aktivnosti. Nude se aktivnosti skladanja, sviranja, pjevanja sve do glazbeno scenskih prikaza. Ovim aktivnostima učenici polako upoznaju opću glazbenu kulturu. Najčešći oblik glazbene aktivnosti je pjevački zbor, a ističu se i orkestri te folklorne skupine. Glazbom su ponuđene i aktivnosti za očuvanje kulturne baštine. Iako te aktivnosti nisu popularne kao sportsko-rekreacijske i dalje velik broj učenika bira glazbu za primarnu zanimaciju (Dubovicki, Svalina, Proleta, 2014).

4. PLES U ODGOJU

Ples i glazba su sastavni dio cijelog čovjekovog života. Sve što se ne može reći riječima, govori se glazbom ili plesom. Kretnjom tijela, pokretima i gestama izražavamo osjećaje i misli. Ples je na našim prostorima najčešće bio prisutan na zabavama, a u njemu je mogao sudjelovati svako bez obzira na imovinski ili društveni status. Dobri plesači su bili iznimno cijenjeni i ugledni u društvu (Maletić, 1986). Učenje plesa omogućuje i razvoj estetskih iskustava i kreativnosti, a pomaže i jačanju nacionalnog identiteta te širenju kulture. Svladavanjem osnovnih koraka razvija se osjećaj za lijepo, a svojim bogatstvom narodni plesovi omogućuju razvijanje estetske svijesti. Plesom se zadovoljavaju potrebe za druženjem, razvijaju osjećaj pripadnosti i ugodno raspoloženje. Ples povezuje ljude, uklapa pojedince u kolektiv te potiče suradničke odnose, što je vrlo bitno u adolescenciji. Poboljšanje zdravlja je uključeno u plesanje, njime se povećava tjelesna spremnost, snaga i fleksibilnost. Koordinacija s vremenom postaje sve bolja, a dobiva se i smisao za ritam. Često je ples najprimjereniji način za rad s djecom, zbog toga što ima utjecaj na razvoj brojnih sposobnosti (Vlašić, Oreb, Furjan-Mandić, 2007).

Ples može poslužiti i kao alat za verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Suvremeni svijet je poznat po tehnološkom napretku kojeg prati nedostatak osobnog susreta, a suradnički odnos u plesu savršeno rješava taj problem. Sudjelovanje u rekreativnim i društvenim grupama može biti vrlo korisno. Nedovoljna informiranost o narodnim plesovima može biti jedan od glavnih razloga za nesudjelovanje u takvim grupama. Osnove narodnog plesa trebale bi se učiti od najranije dobi, ali je važna i motivacija odgojno-obrazovnih institucija u provođenju ovakvih

aktivnosti. Različiti oblici narodnog plesa odražavaju dušu čovjeka koji stoljećima živi na svojoj „djedovini“. Narodnim se plesom uči o povijesti, o načinu provođenja vremena u prijašnjim stoljećima.

Pedagoški aspekt plesa može se promatrati u smislu učenja čovjeka kako bi postao osjetljiviji, a ujedno pomaže u svladavanju umjetničkih vrijednosti. Ples pomaže u stjecanju empatije, a poboljšava i međuljudske odnose. Obrazovanje se unapređuje narodnim plesom te učenjem o društvenim i kulturnim utjecajima koji su ostavili traga na razvoj određenog plesnog stila. Narodni ples bio je značajan kulturni izražaj pojedine skupine i važan dio društvenog života. Uz pomoć razgranate mreže manifestacija folklorni plesovi pomažu u stvaranju veza između različitih kultura i društvenih sredina. Svaka regija, svako mjesto ima svoju tradiciju i običaje koje mogu predstaviti drugima (Uhrinová, Kožuchová, Zentko, 2016). Ples se može koristiti i u kreativnoj terapiji. „ *Kreativna terapija se odnosi na primjenu umjetničkih medija (likovno izražavanje, glazba, pokret i ples, drama/psihodrama, scensko izražavanje....) u cilju poticanja osjetilnih, emocionalnih, kognitivnih i duhovnih dimenzija u osobe* “ (Hećimović, Martinec, Runjić, 2014, 13).

Terapija plesom integrira upotrebu različitih aspekata tjelesnog iskustva i izražavanja poput: mimike, geste, pokreta itd. Okvir ovog pristupa je tijelo kao dominantni medij terapijskog procesa, a primjena plesne terapije može utjecati na poboljšanje fizičkog zdravlja i emocionalnog stanja. Plesna terapija obuhvaća tjelesno i emocionalno iskustvo kod osobe te njena primjena može biti korisna kod tjelesnih trauma i zlostavljanja. Tehnike koje uključuju ples mogu biti interesantne za slabovidne i slijepe osobe pa se kao glavni komunikacijski kanali koriste kinestetički signali. Na taj se način poboljšava motorički status, kontrola i svijest o tijelu, izdržljivost i snaga. Vrijeme adolescencije je važan period u formiranju osobnog identiteta, to je vrijeme psihičkog rasta koji lako može biti narušen. Terapija plesom omogućuje osobama s oštećenjem vida da dobiju bolje mišljenje o sebi te im povećava samopouzdanje (Hećimović, Martinec, Runjić, 2014)

5. DJEČJI FOLKLOR

Učenici u osnovnoj školi imaju priliku baviti se glazbom tijekom nastave glazbene kulture, ali mogu sudjelovati i u raznim izvannastavnim glazbenim i plesnim aktivnostima. Školska godina započinje dodjelom zaduženja svim učiteljima, a u zaduženja spadaju i vođenje izvannastavnih aktivnosti. Učenicima se na početku školske godine nude izvannastavne aktivnosti koje se provode te ih učenici biraju putem anketnog upitnika. Vrlo česte su u ponudi glazbene izvannastavne aktivnosti, a u pojedinim sredinama i folklorne aktivnosti. Škole nude aktivnosti koje uključuju vokalne, plesne i instrumentalne skupine. Djeca koja žele pjevati uključuju se u pjevačke skupine, učenici koji njeguju tradicijske običaje uključuju se u folklorne skupine, a oni koji žele naučiti svirati glazbalo uključuju se u orkestre. Diljem Slavonije su to najčešće tamburaški orkestri. Izvannastavne glazbene aktivnosti omogućuju razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti, a ujedno se povećava senzibilitet za kvalitetnu glazbu. Folklorne aktivnosti razvijaju toleranciju i svijest o nacionalnoj pripadnosti te povećavaju svijest o očuvanju tradicije i kulturne baštine. Učenici stječu navike za aktivno sudjelovanje u javnom životu lokalne zajednice. Održavaju se smotre i natjecanja na kojima učenici mogu otkriti sve što su naučili sudjelujući na izvannastavnim aktivnostima. Redovno sudjelovanje u glazbenim aktivnostima kod učenika razvija glazbene sposobnosti te poboljšava stvaralački i kreativan potencijal učenika. Slušajući i izvodeći glazbu dijete prati kretanje melodije, prepoznaje instrumente i ritam, što mu pomaže da razvije sposobnost aktivnog slušanja (Proleta, Svalina, 2011). Dječju potrebu za stvaralaštvom i igrom ne zadovoljavaju samo izvannastavne aktivnosti u školi. Zadaća tjelesne i zdravstvene kulture je stvaranje uvjeta za skladan razvoj i rast. Cilj nastave ovoga predmeta jeste stvoriti uvjete za osjećaj slobode i suradnje s drugom djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama. Provođenjem tjelesne i zdravstvene kulture razvija se mišićna reakcija kod učenika, njeguje se stav tijela i ravnoteža. Ples ima dobar utjecaj na razvoj brojnih sposobnosti kod djece, izuzetno je praktičan zbog jednostavnog spajanja rada i igre. Kako bi se razvile motoričke sposobnosti mladih potrebno je prilagoditi plesnu građu njihovoj dobi.

Narodni ples se učio spontano i u prirodnom okruženju, zbog toga je bitno da su djeca opuštena prilikom svladavanja koraka. Kako bi se prvo razvio osjećaj za ritam kod djece, najbolje je početi s učenjem brojalica, nakon toga se mogu učiti i igre s pjevanjem, a tek na kraju dolaze na red jednostavne plesne strukture (Findak, 1995). Dječji folklor sadrži sve ključne elemente očuvanja tradicijske baštine, a izrazito je koristan u radu s djecom. Djeca su

u najvećem djelu kreatori svoga folklor, odrasli su imala slab utjecaj, a pojedini običaji su opstali zahvaljujući upravo dječjoj mašti. Dječjem folkloru pripadaju brojalice, uspavanke, igre, dječje pjesme te kola. Folkloru se mogu pridodati i običaji prilikom blagdana u kojima sudjeluju djeca te narodne nošnje i oprema. Dječji folklor se pokazuje vrlo korisnim u pedagoškom procesu zbog svojih estetskih vrijednosti. Dječje igre potiču vedrinu i dobro raspoloženje, a ujedno mogu biti zanimljiv izvor kreativnosti. Folklor za djecu predstavlja izvor zabave, a djeca bi trebala uživati na probama i nastupima. Potrebno je s djecom raditi na prikladan način, bez straha i prisile, kako ne bi došlo do razočarenja (Knežević, 2012).

5.1 Uspavanke i brojalice

Tijekom prve tri godine života svrha igre je uključivanje djeteta u vanjski svijet. Odrasli se najčešće služe uspavankama i pjesmicama. Tekstovi uspavanki su prilagođeni svakom djetetu, a prepoznatljivi su po svojoj jednostavnoj melodijskoj strukturi. Melodija i tekst uspavanke sadrže osjećaje i emocije koje uspavankama daju posebnu smirenost i toplinu. Osjećaji u uspavankama su naglašeni, jer je ljubav prema djetetu uvijek budila najjače emocije. Djeca lako pamte melodiju i tekst uspavanki te ih kasnije koriste u istim prilikama. Uspavanke se prenose s generacije na generaciju te imaju sve elemente tradicijske kulture, na način da sadrže glazbene i narodne značajke određenog kraja. Brojalice su prvi dodir djece s ritmom pjesme. Pomoću brojalica djeca stvaraju osjećaj za ritam i melodiju. Uz brojalice se razvija glazbeno pamćenje te sposobnost intoniranja. Brojalice sadrže niz riječi, često iracionalnih, koje su za djecu sasvim smislene. Osim što brojalice prikazuju dječje glazbeno stvaralaštvo, njima djeca izražavaju svoje htjenje. Djeca koja počinju svladavati narodne plesove na izvannastavnim aktivnostima kreću učiti od brojalica prema složenijim glazbenim i plesnim strukturama (Knežević, 2002).

5.2 Dječje igre

Djeca su po prirodi vrlo znatiželjna i zanima ih sve što je novo i nepoznato. Brojni su suradnici potrebni da bi smo djecu upoznali s narodnom baštinom. Roditelji i odgojitelji potiču dječju znatiželju, stavove i mišljenja. Igra već nakon rođenja postaje sredstvo komunikacije s ljudima i okolinom. Pedagoški aspekt dječjih igara odnosi se na njihovu funkciju u psiho-fizičkom razvoju djece, no kada se igre stave u kontekst društva u kojima su nastale, mogu se proučavati i sa etnološkog i antropološkog stajališta. Autori dječjih igara nisu poznati, zbog toga što je u stvaranju igara sudjelovalo više generacija djece. Tijekom igre dolazi do verbalne i neverbalne komunikacije među sudionicima. Komunikacija je imala ključnu ulogu u oblikovanju dječjih igara, jer su se pravila i oblici prenosili s generacije na generaciju.

Važna odrednica dječjih igara jeste kolektivnost. Igra predstavlja nakupinu dječje nematerijalne kulture, odnosno prikazuje kolektivni identitet djece. Tijekom godina igre su se mijenjale i transformirale, svaka generacija djece je uvodila ili izbacivala pojedine elemente. Tradicionalnost je bitna karakteristika dječjih igara. Igre uz stalne preinake i dalje predstavljaju vezu između tradicionalnih i novih oblika zabave kod djece (Jakovljević, 2009). Kod djece je igra divergentna i nekompletna te je proces igre važniji od ishoda. Tijekom igre sudionik se oslobađa napetosti i slobodno sudjeluje u aktivnosti. Odrasli djetetu daju najveću samostalnost u igri čime ono pokazuje svoje kompetencije i vještine. Konkretni cilj ne predstavlja veliku ulogu u igri, a dijete se ne boji okušati u igrama kojima nije dorastao (Duran, 1995). Nakon treće godine života dijete se počinje igrati s vršnjacima i starijom djecom. Tijekom ovog razdoblja dijete oponaša ljude, životinje i predmete iz svoje okoline. Uz pomoć mašte svaki predmet može postati igračka. Razdoblje života prije polaska u školu obilježen je igrom i imitacijom članova obitelji. Polaskom djeteta u školu smanjuje se prostor za individualnost, uče se nova pravila. Pravila su se u prošlosti često odnosila na podjele prema spolovima. Dječaci su uživali u igrama odmjeravanja snage, brzim igrama u kojima su demonstrirali svoju vještinu. Dječaci su kroz takvu igru stjecali psihofizičke i karakterne osobine koje su bile nužne za buduću glavu obitelji. Dječaci su bili opčinjeni snagom i brzinom konja i nastojali su da im se približe i uzjašu. Odrasli im to nisu dopuštali te su bili prepušteni mašti oponašajući konje i kočijaše.

Djevojčice su odgajane da budu nježne, odnosno da bi bile što bolje supruge i majke. Djevojčice nisu sudjelovale u dinamičnim igrama kao dječaci. Nakon kretanja u školu djeca

su bila pod velikim utjecajem crkve i roditeljskog odgoja te počinju učiti o narodnoj kulturi. Prostorni uvjeti i način života su uvelike utjecali na razvoj dječjih igara. Razvile su se pastirske igre na velikim pašnjacima i ravninama. Znatiželja je poticala djecu da istražuju ribnjake, rijeke i šume, a kućna dvorišta, putovi i kukurušnjaci su jednako bili privlačni.

Igra je ovisila i o godišnjem dobu. Kada padne snijeg djeca su se spuštala sanjkama ili su se zabavljali na zamrznutim površinama bara i jezera. Kako su djeca odrastala, tako se njihov život mijenjao, a igre je bilo sve manje. Jedan od raznovrsnijih oblika dječjega stvaralaštva bile su igre s pjevanjem. Zbog složenijeg sadržaja ovim igrama su se zabavljala djeca starijeg uzrasta. Razlika u spolovima je utjecala i na igru, a djevojčice su se zabavljale uz igre s pjevanjem. Tek u novije vrijeme se i dječaci uključuju u takvu vrstu igre. Najpogodnije vrijeme za igre s pjevanjem bilo je kada se na istom mjestu moglo okupiti više djece, prije ili poslije škole, na pašnjacima ili za vrijeme blagdana. Svi sudionici su se morali ponašati po pravilima igre, što je utjecalo na individualnost.

Pjesma je zauzimala veliku važnost u dječjem svijetu, što potvrđuje i raznolikost igara s pjevanjem. Poznate su igre biranja, oponašanja, pogađanja i improvizacije. Jedna od najpoznatijih igara ove vrste u Slavoniji jeste „*Ide maca oko tebe*“. Neograničen broj djece sudjeluje u igri. Djeca bi odredila tko će čučati u sredini kao „*mućak*“ dok bi ostali sjeli u krug okrenuti prema sredini i pjevajući. Iza njihovih leđa je prolazilo dijete s maramicom povlačeći ostale za uši. Maramicu stavlja nekom iza leđa te nastavlja šetati. Nakon što obiđe krug, djetetu koje nije opazilo maramicu govori „*muć, muć.*“. Ostala djeca pipaju da nije maramica iza njih, a ako je dijete pronašlo maramicu moralo se utrkivati po krugu za svoje mjesto. Ako dijete na vrijeme otkrije maramicu i stigne na svoje mjesto, nastavlja igru šetajući s maramicom, a dječak koji je nosio maramicu postaje „*mućak*“.

Vrlo popularna i rasprostranjena u Slavoniji bila je igra svadbe. Igra bi se održavala na otvorenom prostoru, a sudjelovala su djeca oba spola. Igra je predstavljala imitiranje svadbe odraslih. Djeca bi odglumila svadbu do najsitnijih detalja, od odlaska na vjenčanje do završnog veselja (Knežević, 2002).

5.3. Djeca u slavonskim običajima

Ljudi su u Slavoniji obilježavali mnogo blagdana tijekom godine. Blagdani poput Božića i Uskrsa su zajednički mnogim ljudima i zemljama, dok su drugi bili važni samo manjim zajednicama. Slavlja su se dijelila na vjerske i narodne blagdane (Gabelica-Šupljika, Milanović, 1995). Uloga djece u narodnim blagdanima je bila vrlo važna, jer je veliki dio obreda i običaja nastavio živjeti u dječjoj igri. Djeca su se sastajala u zajedničkim igrama, a ples je i dalje bio sastavni dio proslave blagdana. Skupljali su se na različitim mjestima kako bi se provešeli igrajući kolo. Djeci nije bilo dozvoljeno hvatati se u kolo s odraslima, pa su ona formirala svoje. Kolo je bilo simbol sloge i zajedništva među odraslima, kao i među djecom. Djeca bi s velikim ushićenjem dočekivala blagdane. Često su se blagdani obilježavali ophodnjom kroz selo, a djeca su se zaustavljala pred kućama te bi pjevala i plesala u skladu s lokalnom tradicijom. Kao i odrasli, djeca su se pridržavala nepisanih pravila u oblačenju, ponašanju i pjevanju. Odrasli su bili izuzetno ponosni kada bi djeca sudjelovala u obredima i običajima i tom su ih prilikom često darivali.

Za djecu je bilo najdraže pokladno razdoblje. Dječaci, a rjeđe i djevojčice, išli su maskirani od kuće do kuće izvodeći pjesme, plesove i podrugljive govore. Poklade su za odrasle predstavljale magijsko značenje, a kod djece to je bilo razdoblje velike radosti i zadovoljstva. Svi sudionici su se nadmetali u izradi maski, a svaka je bila posebna na svoj način. Kod izrade maski na vidjelo je izlazila velika kreativnost i individualnost djece. Neki su radili maske kojima bi imitirali svijet odraslih, dok su drugi izabirali likove iz životnog okruženja i bogoslužja. Trud oko maskiranja je bio velik, bila je sramota za pojedinca da ga se prepozna. Oblačili su se što čudnije, ponekad i što ružnije kako bi privukli što veću pažnju. Djevojčice su najčešće oblačile haljine odraslih, a ukrašavale su ih šarenim ukrasima. Dječaci su se nerijetko maskirali u djevojčice i obratno (Knežević, 2002).

6. ADOLESCENTI I TRADICIJSKI PLES

Ples ima posebnu ulogu u životima ljudi različite dobi. On postoji u svakodnevnom životu prilikom slavlja ili drugih prilika. Ples se može koristiti kao kineziološki operator u tjelesnom odgoju kao i kod rada s fizički neaktivnim i starijim osobama. Adolescentima tradicijski plesovi pomažu u oblikovanju identiteta kroz kolektivni i individualni rad. Njima se povećava estetski izražaj i individualna kreativnost a javlja se i osjećaj pripadnosti grupi, te svakom novom probom ili nastupom stječu se nova iskustva.

Mladi motivaciju za učenje tradicijskog plesa crpe iz raznih izvora. Tradicijski ples ima veliku socijalnu i odgojnu važnost i ulogu jer se njime ljudi bolje upoznaju, razvija se multikulturalnost i zajedništvo. Folklorna glazba i ples okupljaju ljude koji dijele ljubav prema narodnim običajima bilo radi rekreacije ili zabave te društvenog života. Razlog učenja može biti želja za boljim znanjem o vlastitom kraju i zavičaju. Društvo je često jedan od bitnijih opravdanja za uključivanje u grupe koje se bave tradicijskim plesom.

Narodni plesovi se još uvijek najčešće uvježbavaju u kulturnim umjetničkim udrugama čije članstvo povezuje želja prema takvom radu. To postaje odabir, a ne obaveza. Bavljenje ovakvim aktivnostima je dobrovoljno te ne izaziva stres, već smiruje i opušta. Članstvo u kulturno umjetničkom društvu omogućuje učenje i o drugim krajevima. Učestala putovanja omogućavaju upoznavanje s ostalim krajevima Hrvatske, pa i svijeta. Dolazi do upoznavanja novih ljudi, a neka prijateljstva ostaju stalna (Vlašić, Oreb, Furjan-Mandić, 2007).

Učenicima se i u srednjoj školi nudi širok izbor izvannastavnih aktivnosti. U njima nema strogo određenog programa, nema ocjena i učenici u njima sudjeluju kako bi produbili svoje znanje te da bi se zabavili. Učenici u srednjim školama su opterećeni pretrpanim programom, a izvannastavne aktivnosti im omogućavaju zasluženi odmor i rekreaciju. Zbor je najčešće birana izvannastavna aktivnost koja se povezuje s tradicijom i narodnom baštinom. Postoje i folklorne skupine i tamburaški orkestri, ali su manje zastupljeni u srednjim školama (Proleta, Svalina, 2011).

Vesela i raspjevana kola su najbolji primjer tradicijskog plesa u Slavoniji. Plesne značajke ljudi nekog kraja oblikovane su klimom, zemljopisnim položajem te dugom povijesti. Zadatak prenošenja plesnih značajki i povijesti zavičaja ulazi u aktivnost voditelja. Prenosjenje narodnog plesa iz plesnog zapisa zahtjeva znanje, stručnost i odgovornost. Voditelj mora uočiti sve komponente tradicijskog plesa, mora ovladati plesom i tek onda

razraditi proces uvježbavanja s određenom skupinom. Učenje tradicijskih plesova ne obuhvaća samo ples, već i glazbu, pjesmu te narodnu nošnju. Voditelj se mora snalaziti u etnološkom aspektu, mora poznavati način na koji se izvodi ples i pjesma te kako su se odijevali ljudi u prošlosti.

Diljem Slavonije glavni izvor tradicijskih plesova predstavljaju kulturno umjetnička društva. Članstvo je najčešće dobrovoljno i nitko nije prisiljen, već iz vlastitih pobuda pridonose folklornoj udruzi te takva situacija iziskuje voditeljski rad, jer voditelj organizira, artikulira i ostvaruje zahtjeve i interese članova. Voditelj folklorne udruge može uspješno djelovati jedino uz dosljedno korištenje pedagoških postupaka. Važno je da se svim članovima omogući sudjelovanje, kriteriji moraju biti jednaki za sve, a voditelj mora biti primjer uzornog i odgovornog ponašanja. Svojim radom voditelj utječe na ostale pripadnike udruge, on motivira društvene i stvaralačke potencijale članova (Knežević, 2005).

Rad folklornih skupina je izuzetno značajan, iako danas nije prihvaćen od strane medija. Folklorne skupine okupljaju sve veći broj mladih ljudi u Slavoniji i cijeloj Hrvatskoj. Zbog toga treba dobro odrediti sadržaj rada u folklornoj skupini, a to se ponajprije odnosi na izbor građe. Različiti čimbenici utječu na izbor građe koji diktiraju rad folklorne skupine. Primjeri su: dob članova, sposobnost voditelja, sposobnost članova itd. Prilikom određivanja gradiva za obradu mora se pripaziti na prilagođenost gradiva sposobnostima grupe te se mora držati principa od jednostavnijeg prema složenome. Učeći od jednostavnijeg prema složenijem dolazi do veće motivacije članova. Seoske kulturno umjetničke udruge u Slavoniji ili neprofesionalne folklorne skupine najčešće obrađuju lokalne plesove, dok su u gradovima koncentrirane grupe koje se bave plesovima susjednih regija i država. Raspored gradiva se u skupini dijeli na ples, pjesmu, oblačenje i održavanje opreme.

Prilikom rada u folklornoj skupini koriste se razne metode da bi konačni rezultat ispao što bolji. Prva metoda se odnosi na demonstraciju koja predstavlja plansko pokazivanje s ciljem da članovi dobiju jasnu predodžbu o koraku i pokretu. Demonstrator najčešće bude voditelj ili koreograf skupine, ali je najbolje da demonstrator bude izvorni plesač. Uz današnju tehnologiju moguće je da video materijal posluži kao demonstrator. Jedna od osnovnih metoda u radu folklornih grupa jeste metoda izlaganja. Ona se odnosi na izlaganje činjenica o plesu. Izuzetno je bitna, jer tada članovi stječu znanje o novome plesu, običaju ili koreografiji. Potrebno je da se ples stavi u kontekst, kada i povodom čega se izvodio upravo taj ples. Najviše vremena u radu folklorne skupine zauzima uvježbavanje koraka i na kraju usklađivanje cijele koreografije. Metoda praktičnih radova se odnosi na obavljanje posebnih zadataka, kao što su uređivanje nošnje, izrada rekvizita, briga o instrumentima i slično.

Najvažnija metoda se odnosi na razgovor. Ova metoda se proteže cijelim radom u folklornoj skupini. Razgovor služi za motiviranje, prenošenje iskustva i emocionalni doživljaj članova (Merdić, 2011).

6.1. Uvježbavanje plesa

Prilikom učenja novog plesa potrebno je prvo upoznavanje sa samim plesom. Usmenim putem se članovi folklorne grupe upoznaju s osnovnim karakteristikama plesa kojeg trebaju naučiti. Uz kontekst, stil i plesnu strukturu nužno je naučiti i segmente iz tradicijskog života (nošnja, instrumenti, običaji). Veliku pomoć pruža gledanje fotografija ili slušanje pjesama u izvođenju izvornih skupina. Nakon upoznavanja s gradivom kreće uvježbavanja u kojem se prakticira individualni i grupni rad. Uvježbava se ritam, korak i pokret, zatim međusobno držanje i stil. Voditelj folklorne skupine ima veliku ulogu prilikom uvježbavanja ostalih članova, jer je pogrešno naučeno teško ispraviti. Ritam kod narodnih plesova nije uvijek jednak ritmu glazbene pratnje, zbog čega je važno kod pripadnika folklorne grupe stvoriti osjećaj za ritam. Udarcima nogama o pod, pljeskanjem i pucketanjem prstima moguće je postići različite ritmičke zvukove. Kako bi se osjećaj za ritam razvio, najbolja je vježba hodanje u krug uz pljeskanje rukama. Nakon ovakvih jednostavnih vježbi kreće se prema težim melodijama i pjesmama. Iskusniji pripadnici grupe uvijek mogu pomoći novim članovima. Već uvježbani folklorasi mogu početnicima demonstrirati i dočarati ritam. Pljeskanje prilikom hodanja u krugu se postepeno zamjenjuje s pjesmama i melodijama. Plesni pokreti kao temeljni dio plesa polagano se uključuju u zadani ritam. Hodanjem je najefikasnije svladati plesne pokrete u početku. Neki plesovi imaju nekoliko dijelova te se svaki dio može učiti posebno i kasnije povezati u cjelinu. Nakon uvježbavanja plesnih pokreta na red dolazi učenje plesnih gesta (izraz lica, položaj ruku i nogu). Česte greške kod voditelja su inzistiranje da svi plesači izvode jednake plesne geste, a na taj način narodni ples ostaje bez duha i karaktera.

Slijedeći korak u uvježbavanju jeste plesni hvat i kretanje u prostoru. Pravilno držanje plesnog partnera omogućuje plesnu stabilnost i mogućnost neometanog izvođenja plesnih kretnji. Važan je položaj ruku plesača u kolu. Kada se kolo kreće u smjeru kazaljke na satu, a plesači drže ruke spuštene, dlan lijeve ruke okrenut je prema središtu kola, a dlan desne prema vanjskoj strani kola. Izvođači u slavonskim kolima drže ruke prekržene ispred tijela, lijevom ispod desne. Ovakav položaj ne dopušta intenzivno gibanje, i zbog toga plesači moraju biti

usklađeni. Izvođenje plesa se odvija u prostoru, kako bi ples bio bez greške izvođač mora poznavati prostor. Plesač zauzima određeni prostor prilikom izvođenja pokreta. Kretanja grupe plesača u prostoru predstavlja složen zadatak. Svaki plesač mora posvetiti pažnju na vlastito prostorno postavljanje. Neuvježbani pojedinac može ugroziti cijelu koreografiju. Tradicijski plesovi u Slavoniji se odvijaju u raznim prostornim formacijama, od kružnog kola, do zmijolikog i pravocrtnog kretanja (Knežević, 2005).

6.2. Tjelesna priprema

Ples se može izdvojiti kao vrlo korisna aktivnost tijekom adolescencije. Kod adolescenata ples može utjecati na razvoj motoričkih sposobnosti. On poboljšava fleksibilnost, snagu, ravnotežu, brzinu i koordinaciju. Ples se uči u sklopu tjelesne i zdravstvene kulture u osnovnoj i srednjoj školi zbog svog pozitivnog utjecaja na djecu i mlade (Findak, 1995). Slavonski tradicijski plesovi na različite načine opterećuju tijelo, a posebno noge, što primorava plesače da steknu određenu razinu tjelesne pripremljenosti. Prilikom priprema naglasak se stavlja na kondiciju, gipkost i snagu. Vježbe za tjelesnu pripremu se u većoj mjeri provode kod djece nego adolescenata, iako je tjelesna spremnost poželjna u bilo kojoj dobi. Prije svake probe ili pokusa potrebno je deset do petnaest minuta zagrijavanja. Plesači se mogu zagrijavati trčanjem, poskakivanjem i istezanjem. Najviše se treba posvetiti mišićima koji će se najviše opterećivati tijekom plesa. Pravilnim razgibavanjem će se stvoriti preduvjeti za maksimalan angažman članova i smanjiti će se mogućnost ozljeđivanja.

Uvježbavanje plesa se treba planski rasporediti, opterećenje mora biti pravilno raspoređeno i dozirano. Izvođače dodatno uz plesanje umara i pjevanje, zatim solističke uloge i izvođenje koreografije u cjelini (Knežević, 2005). Narodne plesove u Slavoniji nemoguće je zamisliti bez pjesme. Folklorne skupine jednaku važnost pridaju pjesmi kao i plesu. Pjevanje je emocionalno izražavanje, a za pjevanje su također potrebne vježbe i pripreme. Vježbe disanja su osnovni preduvjet za pjevanje. Folklorne skupine uvježbavaju pravilno disanje, koje će omogućiti pjevaču da otpjeva glazbenu frazu, a da ne ostane bez daha. Glavni mišić koji pomaže pri pjevanju je dijafragma.¹ Rad dijafragme je teško osvijestiti, jer je njezina funkcija prirodno automatizirana. Dijafragma zajedno s međurebrenim i trbušnim mišićima

¹ Dijafragma, ošit ili prečaga je mišić koji se nalazi između grudnog koša i trbuha. Dijafragma je prirodna granica između ova dva dijela tijela. Njena najznačajnija uloga je u procesu disanja pošto se njenim kontrakcijama naizmjenično smanjuje i povećava pritisak u grudnom košu što za posljedicu ima ulazak i izlazak zraka iz pluća.

upravlja pravilnim udisanjem. Uzimanje daha s jakim nadimanjem prsnog koša i podizanjem ramena smatra se pogrešnim. Slijedeći organ po važnosti za pjevanje je grkljan. Grkljan sadrži glasne nabore, a njegova funkcija je sigurnosni ventil za ulazak i izlazak zraka. Vježbe disanja su bitne kako bi se uspostavio koordinirani rad između dišnih organa. One se mogu izvoditi na različite načine, a cilj im je osvježavanje rada dijafragme i balansiranje daha. (Habulin, 2013).

6.3. Narodni ples na sceni

Učenje narodnih plesova u pedagoškim ustanovama i folklornim grupama obuhvaća i nastupanje na sceni. Nastupanjem se pokušava prikazati što vjerodostojnija folklorna građa, dok se u isto vrijeme pokušava stvoriti zanimljivo i kvalitetno scensko djelo. Nastupi na sceni su izuzetno važni za plesače bilo kojeg uzrasta, jer ih motiviraju i daju poticaj za daljnji rad. Osoba obučena u narodnu nošnju već predstavlja scenski prizor. Scena je mjesto gdje se prikazuje folklorna kompozicija, uvježbanost i pripremljenost izvođača, narodno ruho i koreografija u cjelini. Izvođače na sceni obavezuje na odgovornost prikazivanje nacionalnog stvaralaštva. Narodni ples se ne može potpuno autentično prikazati na sceni, jer za to nije ni stvoren. Takav ples je nastao u prirodnom okruženju kao spontana tvorba naroda. Danas tradicijski plesovi dobivaju novu vrijednost i značajnu duhovnu promjenu. Zbog svih promjena teško je zadržati sve etnokoreološke značajke plesa. Prilikom izvođenja na sceni mora se pripaziti i na tempo plesa. Usporavanjem ili ubrzavanjem se može narušiti tradicionalni oblik plesa. Scena se osmišljava s oprezom, kako atraktivnost ne bi zasjenila glavna obilježja tradicijskog plesa. Narodna nošnja igra veliku ulogu u scenskom prikazu. Šokci su plesali u nošnjama koje su omogućavale nesmetano izvođenje plesnih pokreta. Način odijevanja strogo je određen i takav mora biti prikazan i na sceni. Pozornica potiče različite osjećaje kod izvođača te je potrebo utrošiti vrijeme na pripremu mladih za nastupanje (Knežević, 2005).

Folklorne plesove nije lako prikazati na sceni. Dobar scenski prikaz zahtjeva poznavanje autentičnog materijala, a treba imati i umijeće prenošenja vlastitog doživljaja na scenu. Kvalitetna koreografija se ne može složiti bez poznavanja autentičnog materijala, koji se može pronaći na terenu, odnosno selu. Postoje i ostali izvori informacija o folklornoj građi, kao što su Institut za narodnu umjetnost, smotre i muzeji. Poznavanje društvenih i psiholoških momenata pomažu da bi se stvorilo bolje scensko djelo. Javljaju se i česte pogreške, jer

koreografi uzimaju tuđe inspiracije i koreografije te ih ne mogu vjerodostojno prenijeti na scenu. Sastavljanje koreografije će biti lakše ako je napravljena dobra priprema. Priprema ovisi o voditelju koji utječe na cijelu skupinu. Voditelj motivira članove folklorne grupe i priprema koreografiju. Poželjno je mijenjati koreografije kako izvođenje plesa ne bi postalo monotono (Merdić, 2010).

6.4. Folklorne manifestacije u Slavoniji

Slavonija je područje poznato po duhovnom narodnom stvaralaštvu različitih izričaja vezanom uz pjesme, ples i glazbu, a sve to je moguće vidjeti na raznim manifestacijama diljem Slavonije. Smotre i manifestacije prikazuju tradiciju određenog kraja i umjetnička postignuća na lokalnoj razini. Kulturno-folklorna manifestacija „Vinkovačke jeseni“ postala je nacionalna smotra folklor, koja je prvi puta održana 1966. godine. Ovu manifestaciju danas može pratiti cijeli svijet, a ti su dani za Vinkovce pravi blagdan baštine. Grad postaje pozornica bogatstva tradicijskih narodni nošnji, vesele pjesme i plesa. „Vinkovačke Jeseni“ svake godine okupljaju preko tri tisuće sudionika iz cijele Hrvatske i šire. Vinkovci su bogati i poznatim Kulturno-umjetničkim društvima, koji se trude u očuvanju narodne baštine (Gligorević, 2006).

Vukovarsko-srijemska županija je bogata folklornim manifestacijama, a jedna od njih je i „Raspjevana Cvelferija“ to je tradicionalna kulturno-folklorna manifestacija, a cilj joj je očuvati cvelferske plesove i običaje. Naziv *cvelferija* potječe iz vremena Vojne krajine. Ovo je područje koje je bilo smješteno na granici s Osmanskim carstvom u sklopu 7. brodske pješačke pukovnije. Pukovnije su se dijelile na manje vojno-upravne jedinice, odnosno satnije (kompanije). Selo Drenovci su od 1807. godine bili središte 12. satnije - *Cvelferije* (njem. *zwölf* = 12). *Cvelferiji* su pripadali Drenovci, Đurići, Gunja, Posavski Podgajci, Račinovci, Rajevo Selo, Soljani i Vrbanja. Selo Strošinici nije ulazilo u sastav 12. pukovnije, ali prilikom formiranja republičkih granica nakon Drugog svjetskog rata našlo se u sastavu SR Hrvatske te se danas promatra u cjelini s ostalim mjestima toga prostora. Prva „Raspjevana Cvelferija“ održana je u Drenovcima 1994. godine, a od tada se održava svake godine u drugom selu *Cvelferije* (Bušić, 2015).

Poznatija manifestacija u Osječko-baranjskoj županiji jesu „Đakovački vezovi“. Prvi „Đakovački vezovi“ održani su 1967. godine. Manifestacija se održava svake godine u srpnju

i ona njeguje izvorni folklor Slavonije, Baranje i Srijema te drugih krajeva Hrvatske (Svirac, Vitez, 2001).

ZAKLJUČAK

Slavonski plesovi su nastali spontano, kao proizvod slavlja i veselja. Kao i kod najmlađih koji su kroz maštu stvarali nove igre tako su i odrasli kroz ples prikazivali svoje emocije. U Slavoniji je rad bio izuzetno cijenjen, ali uvijek je ostajalo vremena za veselje. Slavonska kola i tambure ostaju najveći simboli tradicije u Slavoniji. Danas se također mogu vidjeti ostatci običaja u selima. Kirbaji i godovi se i dalje slave diljem Slavonije, a za pjesmu i veselje nije teško pronaći razlog. Folklorni ples je jedan od načina prenošenja kulture jednog naroda na mlađe naraštaje. Uključivanje djece i mladih u folklorni ples, odnosno u folklorna društva omogućuje osvještavanje njihovog doživljaja narodne baštine. Sudjelujući u folklornim društvima budi se interes i razumijevanje za narodno stvaralaštvo te se javlja želja za njegovim čuvanjem i njegovanjem. Učitelji mogu motivirati djece prilikom učenja tradicijskih plesova u sklopu izvannastavnih aktivnosti. Tradicijski plesovi mogu poslužiti kao zaštita djeci u svijetu masovnih medija. Mladi uz folklor mogu steći brojna znanja o svojoj kulturi, ali i o drugim kulturama. Folklor uči kako uživati u vlastitoj kulturi dok poštujemo druge. Osoba koja se nalazi u kolu nikada nije sama, pojedinac se otvara društvu i društvo ga prihvaća. Plesanje kola je u prošlosti imalo drugu ulogu, a danas se koristi za scensku izvedbu pred publikom. U socijalnom odgoju tradicijski ples međusobno povezuje ljude te potiče na stvaranje pozitivne slike o sebi. Učenjem tradicijskih plesova adolescenti mogu kvalitetno provoditi slobodno vrijeme. Folklorni ples je primjeren svim dobnim uzrastima, a djeca se sa tradicijom mogu upoznati već u predškolskim ustanovama.

LITERATURA

- Anić, P. Brdar, I. (2007), Obrasci suočavanja s neuspjehom u školi, konzumacija lakih droga i aktivnosti u slobodnom vremenu srednjoškolaca. *Psihološke teme*, 16 (1), 99-120.
- Bušić, K. (2015), Rekonstrukcija i obnova tradicijskog ruha u okviru projekta Ministarstva kulture „Rekonstrukcija i obnova tradicijske kulturne baštine na području Cvelferije u Županjskoj Posavini“. *Etnološka istraživanja*, (20), 61-70.
- Car, S. (2013), Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagoška istraživanja*, 10 (2), 285-292.
- Čapo Žmegač, J., Muraj, A., Vitez, Z., Grbić, J. i Belaj, V. (1998). *Hrvatska etnografija*. Zagreb: Matica Hrvatska
- Dubovicki, S., Svalina, V. i Proleta, J. (2014), Izvannastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima. *Školski vjesnik*, 63 (4), 553-578.
- Duran, M. (1995), *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Đuranović, M. (2013), Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak*, 154. (1-2), 31-46.
- Findak, V. (1995), *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga
- Gabelica-Šupljika, M., Milanović, M. (1995), *Blagdani djetinjstva*. Zagreb: Školska knjiga
- Gligorević, Lj. (2006), *Vinkovci u tradicijskoj kulturi*. Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci
- Habulin, T. (2013), Disanje i udah kao osnovni preduvjet za kvalitetno pjevanje. *18. seminar folklor panonske zone*, Vinkovci, Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, 88-92.
- Hećimović, I., Martinec, R. i Runjić, T. (2014), Utjecaj terapije pokretom i plesom na sliku tijela adolescentica sa slabovidnošću. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (1), 13-25.

- Jakovljević, T. (2009), Dečije igre kao model folklorne komunikacije. *Etnološka istraživanja*, (14), 31-50.
- Knežević, G. (2002), *Naše kolo veliko*. Zagreb: Ethno d.o.o.
- Knežević, G. (2005), *Srebrna kola, zlaten kotač*. Zagreb: Ethno d.o.o.
- Knežević, G. (2012), *Sad se vidi, sad se zna*. Zagreb: Ethno d.o.o.
- Lovretić, J. (1990), Otok. Vinkovci: Privlačica.
- Maletić, A. (1986), *Knjiga o plesu*. Zagreb: Kulturno - prosvjetni sabor Hrvatske
- Mlinarević, V. (2004), Stilovi slobodnog vremena srednjoškolaca Slavonije i Baranje. *Pedagoški istraživanja*, 1 (2), 241-255.
- Merdić, E. (2010), Scenska primjena folklora. *15. seminar folklora panonske zone*, Vinkovci, Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, 45-47.
- Merdić, E. (2011), Metode rada u folklornim grupama-metodika. *16. seminar folklora panonske zone*, Vinkovci, Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, 117-120.
- Proleta, J., Svalina, V. (2011), Odgojna uloga izvannastavnih glazbenih aktivnosti. *Život i škola*, LVII (26), 134-152.
- Rem, G., Rem V., (2009), *Šokci u povijesti, kulturi i književnosti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera U Osijeku Filozofski fakultet u Osijeku
- Svirac, M. i Vitez, Z. (2001), Sekcija: Etnologija i folklorne manifestacije (voditeljica: Manda Svirac). *Etnološka tribina*, 31 (24), 173-178.
- Uhrinová, M., Kožuchová, M. i Zentko, J. (2016), Folk Dance As A Tool Of Mutual Communication With Regard To Primary Education. *Informatologia*, 49 (1-2), 1-8.
- Vitez, Z., Muraj, A. (2001), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Zagreb: Barbat d.o.o. Galerija Klovićevi dvori. Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Vlašić, J., Oreb, G. i Furjan-Mandić, G. (2007), Motor And Morphological Characteristics Of Female University Students And The Efficiency Of Performing Folk Dances. *Kinesiology*, 39 (1), 49-61.

Traditional dances as an educational factor for adolescents in Slavonia

Summary

Folk heritage and tradition are an important part of the culture of every nation. Traditional dances, as part of folklore culture, have a major role in preserving the national identity. Via tradition, younger generations can see how much dance and music were and still remain important. For the people in Slavonia, the singing and dancing were a part of everyday life, and every social gathering was accompanied by many traditional dances. Music and dance were spontaneous, from children's play to shepherd's songs. For children and young people dancing structures and music in folklore contribute to the development of motor and rhythmic abilities. Traditional dances were created in joyful circumstances, and young people can acquire the knowledge and skills needed in social relationships by using them. This subject is processed using the method of content analysis and the critique of sources and literature about traditional dances in Slavonia, the topic contains portrayal and the benefits of traditional dances in the education of children and adolescents.

Keywords: culture, folklore, leisure time, music, the folk heritage